

BÓDÁN ZSOLT

„EGY ÚR A POKOLBAN IS ÚR...”

A hadsereg, mint a polgári élet színtere egy gyulai
polgárcsalád fiainak első világháborús levelezésében

Az első világháború egyik alapvető különbségét az előző háborúkhöz képest az jelentette, hogy az egymással szemben álló óriási hadseregeknek minden korábbinál kisebb részét adta a hivatásos állomány, s a katonák döntő többsége az általános hadkötelezettség alapján besorozott civil volt. Ez a civil létéből kiszakított, alaposan vagy kevésbé jól kiképzett embertömeg vonult a frontokra, s igyekezett ott katonaként helytállni előbb a hivatásos tisztikar, később mind gyakrabban tartalékos tisztek – tehát lényegében szintén civilek – irányítása alatt.¹ Ennek a mondhatjuk, „civil hadseregnek” a katonái természetes módon törekedtek a korábbi életükből magukkal hozott kulturális mintáik megőrzésére, s amennyire lehetett próbálták „civilizálni” a hadsereget, és valamilyen formában „élhetővé tenni” a háborút. Természetesen az, hogy ezeket a törekvéseket milyen módon sikerült érvényesíteni, hogy ki és hogyan élte meg a katonai szolgálatot, nagyban függött a személyes életútól, a társadalmi háttértől, neveltetésétől, világnézetétől. A világháború ugyanis a körülmények közös volta mellett is értelemszerűen mást jelentett egy paraszti sorból származó sorkatona vagy éppen egy tartalékos tiszt számára módos polgári háttérrel. Ez utóbbi bemutatására vállalkozunk egy gyulai értelmiségi polgárcsalád első világháborút megjárt fiainak, Ladics Tamásnak (1895–1957) és Györgynek (1898–1978) a levelezése alapján², nem elsősorban a hadi események, mint inkább a háborús mindennapok, illetve a hadsereg „civilizálására” tett kísérleteik megrajzolására törekedve.

¹ POLLMANN 2004. 20.

² A feldolgozott mintegy 150 levél a gyulai Ladics hagyaték (Ladics Ház) iratanyagában maradt fenn. A Ladics családról bővebben: BÓDÁN 2010.

Mindennapok a hadseregben – a hátország

A hadseregben töltött éveik során mindkét Ladics fiú éppúgy teljesített szolgálatot a fronton, az első vonalban, mint a hátországban.³ Természetes módon ez utóbbi beosztás sokkal szélesebb terét engedte az addig megszokott polgári életmódjuk továbbvitelének. Bevonulásuk után előbb mindketten Kolozsvárott részesültek kiképzésben, s leveleikből az derült ki, hogy a hadseregben a kihívást nem is annyira maga a kiképzés, esetleg a katonaságnál elvárható rend és fegyelem jelentette, mint inkább az ellátás színvonala, valamint az értelmes időtöltés hiányában jelentkező unalom. Ennek megfelelően gyakran kértek és kaptak változatos tartalmú csomagokat otthonról, mint azt az alábbi példa is mutatja:

„Küldjenek 100–200 töltött cigarettát, nyári kolbászt, süteményt, kenyeret, zöldpaprikát, egy új körömkéfét, mert a régit ruhakefének használtam fel, egy cipőfényesítő kefét, egy pár papucsot, valamint jobbfejta pipadohányt.”⁴

A rendszeres pénzküldemények talán még a csomagoknál is fontosabbak voltak, hiszen a seregben kapott csekély zsold nem tette volna lehetővé, hogy éljenek a polgári életvitel Kolozsvár kínálta lehetőségeivel: „Pénzt is kérek, mert nagyon nyomorúságos így az élet. Négy nap óta nem hagytam el a kaszárnya udvarát, mert nincs pénzem. Ha pedig az ember a városba megy, egy-két öt koronába mindig belekerül.”⁵ – panaszkolta Ladics Tamás. Az otthoni segítségnek köszönhetően azonban a városban tett séták, a vendéglőben való étkezés, színházlátogatás stb. a Ladics fiúk életének része maradhatott bevonulásuk után is.

A seregben tapasztalható rendről, és fegyelemről általában lesújtó képet kapunk a beszámolókból. Ladics Tamás például Kolozsvárra való megérkezése után írta a következőket:

³ A Ladics fiúk katonai szolgálatáról: BÓDÁN 2015. 57–58.

⁴ Ladics Tamás levele édesanyjának Ladics Lászlónénak 1915.07.08. Leltári szám nélkül. Ladics hagyaték, Ladics Ház.; A továbbiakban a leveleket a levél írójának és címzettjének monogramjával, és a keltezésük megadásával hivatkozunk. Valamennyi idézet a Ladics Ház iratanyagában található leltározatlan levelekből származik, így ezt külön a további jegyzetekben nem jelöljük.

⁵ LT-LLNÉ. 1915.07.10.

„Olyan lógást, mint az elmúlt négy napon még a katonaságnál nem rendeztünk. Az önkéntes századtól kirúgtak, a pótzászlóaljnál nem vettek fel bennünket. Ha haza utaztunk volna, azt sem vették volna észre.”⁶

Öccse, György élt is ezzel a lehetőséggel, igaz már Makóról szökött haza karácsonyozni 1916-ban: „Szerencsésen érkeztem meg Makóra tegnap este. Senki nem tudja, hogy otthon voltunk, pedig többször keresetek.”⁷ – tudósította a talán aggódó családot visszaérkezését követően.

Makóról egyébiránt Ladics Tamás, aki szintén állomásozott ott néhány hónapig, meglehetősen lesújtó véleményt fogalmazott meg leveleiben. Leginkább a polgári élet, számára addig megszokott alapvető kereteit hiányolta:

„Szerencsésen megérkeztem ebbe az istenverte faluba. [...] Mezőhegyesen voltam egy délelőtt, nagyon kedves kis falu [...] annál rondább fészek Makó. Folmannal lakom együtt egy gazdag parasztnál. Elég jó hely volna, csak nincs benne villany, petróleumot pedig nem lehet kapni. Ha csak lehet, más helyre költözöm, ahol van villany s főképpen zongora. [...] Itt valószínűleg meg fogok penészedni az unalomtól. Se színház, se mozi, semmi sincs egy füstös kávéházat kivéve. A város ronda, falusias, hasonlít Csabához. Vonaton pedig szinte megközelíthetetlen.”⁸

Bár a helyzet a későbbiekben valamelyest javult, és valóban sikerült zongorával is rendelkező házba költöznie, a településről alkotott véleménye nem sokat változott az idősebb Ladics fiúnak. Egyedüli szórakozását a helyi intelligencia társas életébe való bekapcsolódás jelentette, bár ehhez otthonról kellett ruhát küldetnie, mert – ahogy írta – „ilyen ruhában [egyenruha] nem lehet vizitelni.”⁹

1917-ben végül elkerült Ladics Tamás Makóról, Karánsebesre vezényelték kórházai szolgálatra. A kezdeti lelkesedése azonban hamar

⁶ LT-LLNÉ.1915.07.03.

⁷ LGY-LLNÉ.1916.12.27.

⁸ LT-LLNÉ.1916.10.05.

⁹ LT-LLNÉ.1916.10.18.

elhagyta, s új állomáshelyét talán még a korábbinál is rettenetesebbnek találta. Panaszainak egyik fő forrása a rossz ellátás pótlása miatti állandó pénzhiány volt, melynek enyhítésére rendszeresen pénzküldeményeket és csomagot sürgetett otthonról:

„Igazán resteltem a dolgot, de pénzt is kérek; Nem lehet kijönni a fizetésből; dohányra ebben a hónapban eddig 42 koronám ment el. Azonkívül a reggeli, a délutáni kávéház, a pótvacsora, a déli sör szintén kitesznek valami 50 koronát.”¹⁰

Egy későbbi levelében pedig arról ír, hogy „az apróbb kiadásokra u. m. feketekávé, borraival, cigány stb. elmegy naponta 2–3 korona.”¹¹ A hiányosnak ítélt seregbeli koszt mellett nem nehéz felfedezni ezekben a sorokban a módos polgár hétköznapi igényét.

A legnagyobb problémáját azonban nem is az ellátás – azt, mint láthattuk, ki lehetett egészíteni – hanem az unalom jelentette Ladics Tamás számára: „Nem bírom az itteni életet. [...] Nagyon hiányoznak a megszokott szórakozásaim, a zongora és a festés.”¹²

„Nagyon unom az ittlétet, dolgom most kevesebb van, a délutánokat rendszeren sétával vagy alvással töltöm. Ez utóbbi ugyan egyáltalán nem kellemes szórakozás, de olvasnivalóm nincs, mással meg nemigen lehet eltölteni az időt”¹³

Pedig a lehetőségekhez képest igyekezett élni minden kínálkozó szórakozási lehetőséggel. Az olvasás mellett mindennapos időtöltésnek számított a kártyázás, és a séta, majd a jobb idő beköszöntével a kirándulások: „Csinálunk néhanap kirándulásokat a Temes és a Sebes partján felfelé a hegyek közé. Gyönyörű vadregényes vidék. A parton mindenütt erdők, páfrányok.”¹⁴ A nyári meleg napokon pedig a délutáni fürdözések jelentették a szórakozást a közeli folyónál: „Mostanában igazán nomád életet élünk. Délutánonként fürdeni és halászni járunk a nagy Lörddal, a halat kézzel fogjuk a kövek és a gyökerek alól.”¹⁵

¹⁰ LT-LLNÉ.1917.07.07.

¹¹ LT-LLNÉ.1918.07.08.

¹² LT-LLNÉ.1917.06.19.

¹³ LT-LLNÉ.1918.09.26.

¹⁴ LT-LLNÉ.1917.05.22.

¹⁵ LT-LLNÉ.1917.06.19.

„Rettentő hőség van. Már két órákkor bent vagyunk a vízben egészen hétig, fél nyolcig.”¹⁶ 1918 nyarán már nagyobb kirándulások is belefértek a karánsebesi szolgálatba: Herkulesfürdő mellett a legnagyobb hatást Lugos tette Ladics Tamásra:

„Vasárnap voltunk Lugoson. Össze sem lehet hasonlítani Karánsebessel. Olyan a különbség, mint Gyula és Nagyvárad között. Nagyon csinos város, az élet rendkívül élénk. Nagyvárosias; szép strandja van, van 7–8 kávéház, kitűnő cigány, színház, mozi stb.”¹⁷

A legjobban talán ez utóbbi kulturális intézmények hiányozhattak a Ladics fiúnak, melyekhez Karánsebesen csak nagyon ritka alkalmakkor – pl. egy-egy tábori színi előadás vagy kabaré révén – juthatott hozzá.

A karánsebesi időszak végül egyenesen arra ösztönözte Ladics Tamást, hogy családjá nagy aggodalmára újra a frontra keresse magát. Amit egészségügyi felülvizsgálata után 1918 októberében el is ért, így olasz fronton tett rövid szolgálata után számára majd egy évvel meghosszabbodott a háború hadifogságának köszönhetően. Megjegyzendő azonban, hogy innen írott lapjaiban is leginkább a monoton egyhangúságról és unalomról panaszkodott.

Mindennapok a hadseregben – a front

Természetesen nem csak a hátszági szolgálat élményeiről tudósítanak a Ladics levelek, hanem a frontélet mindennapjairól is, ami a körülményekből adódóan másabb, mégis nagyon sok hasonlóságot is mutat az eddig leírtakkal.

A frontot megjárt katonák alapvető élménye, a harc, az életveszély, a halállal való folyamatos szembesülés lehetett. A tényleges hadi cselekmények azonban a sokak számára évekig elhúzódó katonai szolgálatnak – különösen a csendesebb frontszakaszokon – csak viszonylag kis részét tették ki, s a frontélet igazi hétköznapijai valójában a harcok szüneteiben zajlottak.¹⁸ Ezeknek

¹⁶ LT-LLNÉ.1917.08.04.

¹⁷ LT-LLNÉ. 1918.07.07.

¹⁸ BIHARI 2013. 40–41.

a „békésebb” időszakoknak a legalapvetőbb vonása a tétlenségből, és a monoton egyhangúságból fakadó unalom volt. Mindkét Ladics fiú leveleiben rendszeresen visszatérő momentumnak tekinthető ez. „Nincs semmi különös újság” – írta Ladics György 1917 végén az otthoniaknak – „nem csinálunk egész nap semmit, néha bemegyünk a városba.”¹⁹ Hasonló sorokat találunk az utolsó háborús év első napján keltezett levelében is: „A napok a szokott egyhangúságban telnek el, délelőtt az állásban vagyok, délután pedig Sír zászlóssal kaláberezek.”²⁰ Azt pedig, hogy ez a helyzetjelentés nem csak a végnapjait élő orosz frontnak tudható be, jelzik bátyjának három évvel korábbi, szintén Galíciából küldött sorai: „Kicsit unalmas bizony ez az élet itt árokszálláson, így egyéb híján azzal foglalkozom, hogy hallgatom a madarak fütytyentését, és a ruháimban tartok nagy tetűvadászatot.”²¹

A fronton tapasztalható körülmények – a természeti és épített környezet, az időjárás, a szállás, az étkezés, a felszerelés állapota – pedig alapvetően meghatározták a frontélet mindennapjait. Menet közben a katonák akkor és ott aludtak, ahol és ahogy éppen tudtak, míg a hosszabb ideig megmerevedett frontszakaszokon a kiépített állások jelentették a pihenő helyét. „Néhány nap óta nem volt időm írni, sokat menetelünk, már a negyedik napot töltöm a szabad ég alatt. Nincs semmi bajom, csak éjszaka szoktam fájni, néha nagyon hideg van.”²² – számolt be mostoha körülményeiről Ladics György az otthoniaknak. Novemberben pedig a tűzvonalban leginkább biztonságot jelentő állásokról is rövid leírást küldött Gyulára az ifjabbik Ladics fiú: „Tegnap jöttünk be az állásba, a mi századunk a harmadik vonalban van, tartalék, azt hiszem egy hónapig itt maradunk. Az én fedezékem az állomás épülete alatt van, meglehetősen gránátmentes, de rá is fër, mert alaposan be van löve.”²³ A legnagyobb nehézséget, különösen az őszi, és téli hónapokban a mostoha időjárási viszonyok jelentették a katonáknak. „Első állomáshelyünket elhagytuk s most más vidéken eszem a császár kenyerét, és más országrésről hull rám a hó. Rettenetes téli időjárás van. A csizmámon felül ér a hó”²⁴ – olvashatjuk Ladics Tamás egyik levelében, míg öccse a nyári esőzések okozta

¹⁹ LGY-LLNÉ.1917.11.24.

²⁰ LGY-LLNÉ.1918.01.

²¹ LT-LLNÉ.1915.09.22.

²² LGY-LLNÉ.1917.07.25.

²³ LGY-LLNÉ.1917.11.23.

²⁴ LT-LLNÉ.1916.02.21.

nehézségeket örökítette meg: „Itt semmi különös dolog nem történt, az idő nagyon csúnya, néhány nap óta állandóan esik, nyakig érő sárban mászkálunk.”²⁵

Az időjárás viszontagságaival szemben a katonák számára felszerelésük, ruházatuk biztosította a védelmet, a visszaemlékezések és a történeti szakirodalom alapján azonban ezen a téren is súlyos hiányosságokat tapasztalhattak a fronton szolgálók. Ladics Tamás másodszori frontszolgálatára készülődve 1916 elején így panaszkodott ezzel kapcsolatban:

„A felszerelés a lehető legrosszabb, a nadrág annyira panamaszövetből való, hogy kénytelen voltam az ezredszabónál egy nadrágot megrendelni (40 K[orona]), azonkívül a zubbonyt és a sapkát is adjátatni kell.”²⁶

Az idézet arra is rávilágít, hogy a módos polgári családból származó fiú saját költségén biztosította maga számára a megfelelő felszerelést a hadseregben. Sőt, a további levelek tanúsága szerint nem csak a meglévő egyenruha javításáról, hanem annak kiegészítéséről is a család gondoskodott. A Ladics fiúkhoz frontra érkező csomagok ugyanis rendszeresen tartalmazták az évszaknak megfelelő ruházatot: bélelt kabátot, kesztyűt, csizmát stb. 1916 őszén például a menetszázadba beosztott Ladics György a következőket kérte otthonról:

„Ha jövő héten megyek [a frontra], a ruhapénzemből csizmát veszek és a menetruhát béleltetem ki és egy svettert veszek. Otthonról küldjenek selyem alsóruhát, egy pár bélelt kesztyűt és rá egy szörme kesztyűt, fülvédőt, hósapkát, érmelegítőt, gyapjúharisnyát, flanel kapca, ezen kívül Tommy prém dolgait. Kulacsot kisüstivel és cognackal, szalámit. Mindezt nagyon sürgősen kérem, mert bármelyik percben indulhatunk.”²⁷

A fronton a katonák mindennapjait, sőt akár az egész hadsereg hangulatát leginkább meghatározó kérdés az ételmezés volt. A háború elhúzódásával általános tendenciának tekinthető az ellátás minőségének

²⁵ LGY-LLNÉ.1917.07.14.

²⁶ LT-LLNÉ.1906.02.06.

²⁷ LGY-LLNÉ.1916.10.17.

és mennyiségének romlása. Aki csak tehette csomaggal segítette a fronton harcoló hozzátartozóját, azonban a háterszág fokozódó megpróbáltatásainak idején, különösen az alsóbb néprétegek körében ez egyre kevésbé volt lehetséges.²⁸ A Ladics fiúk helyzete annyiban másabb volt a katonák többségénél, hogy mindketten altiszt-, majd tisztként szolgálva tiszti koszon voltak. Ennek ellenére a csomagot mindig szívesen fogadták, sőt kérték otthonról, igazai polgári igényekről tanúságot téve: a szalámi, sonka, kolbász, szalonna, pogácsa, befőtt mellett, az édességek, csokoládé, tészta (sütemény), kalács, cukrozott narancshéj, vaj, méz, pálinka, konyak szerepelnek a leveleikben.

A csomagokban a ruhanemű és az élelem mellett a frontéletet „civilizáló” apróbb tárgyak is megtalálhatóak voltak. 1917 nyarán például Ladics György a következő üzenetet küldte az otthoniaknak: „Néhány apróságra lenne szükségem, amit tábori csomagban is lehet küldeni: evőeszközre, kis ollóra, kulacsra, 2 alumínium pohárra, hajkefére, fésűre, nadrágtartóra és olyan kenőcsre, amit Ducsi bácsi ajánlott.”²⁹ Más levelekben pedig a fogkefe és szappan is szerepelt a kívánságlistán. Ami viszont minden csomag elmaradatlan része volt, az a cigaretta. A fronton szinte mindenki dohányzott, s a cigaretta a napi fejadag részét képezte, ennek ellenére mindig hiány volt belőle. Ladics Tamás egyik kifakadásában a következő sorokkal kérte az otthoniak segítségét ez ügyben: „Az Isten szerelmére, küldjenek cigarettát meg szivart, különben meg kell bolondulnom.”³⁰

A fronton lévők számára a dohányzás egyaránt lehetett a feszültség oldásának és az unalom elűzésnek az eszköze. A monoton, egyhangú hétköznapiak megtörésére nem sok más lehetősége kínálkozott a katonáknak. A legelterjedtebb szórakozásnak talán a kártyázás számított, mellyel el lehetett ütni a fedezékben is a csendes órákat. További lehetőséget jelentett még az olvasás: a harcok szünetében olvasó katona egyáltalán nem számított ritkaságnak. A lehetőséget a segélyszervezetek által intézett harctéri könyvszállítmányok és az 1916-tól felállított tábori könyvtárak mellett a postai küldeményként a frontra küldött könyvek nagy száma jelentette.³¹ A

²⁸ POLLMANN 2004. 23.; VÖLGYESI 2014. 12–13.

²⁹ LGY-LLNÉ.1917.08.16.

³⁰ LT-LLNÉ.1916.04.12.

³¹ KREUTZER 2005. 268–271.

Ladics fiúk is rendszeresen kértek és kaptak csomagjaikban könyveket, és nem csak szépirodalma: Ladics Tamás orvosi könyveket is kért, és mindkét fiú nyelvkönyveket sürgetett otthonról, mert – ahogy írták – „itt jó alkalmas és sok idő volna a tanulásra.”³² Ezek mellett a Ladics fiúk számára folyóiratokra is előfizetett a család a frontra is, sőt György részére négy különböző újságra egy időben: „Az újságok közül AZ EST pontosan érkezik és A FIGYELŐ is, de AZ ÚJSÁG-on nem jó a címzés és így össze vissza jön, néha három napra kimarad, BÉKÉS-t pedig egyáltalán nem kaptam még.”³³

Az unalom elűzésének alapvető lehetőségét kínálta a „társaság”, a Ladics fiúk számára ez az egységüknél szolgáló további altiszteket és tiszteket jelentette, akik körében olykor a „békebeli” polgári társaséletet idéző módon is szórakozhattak, időnként még gramofon és pezsgő is került a mulatsághoz:

„Elég jól megy eddig a dolgom [...] most egy helyben állunk, s mint a címem is mutatja a segélyhelyen vagyok. [...] Itt elég vidám az élet. Tanultam egy új nótát: Szeretném a szeretőmet... A koszt is jó, tisztí kosztot eszem, csak víz nincs, de ez nem sokat határoz.”³⁴ „Ha dolgom nincs füttyülök vagy rajzolok, ha van mire, de ez is unalmassá válik, ha folyton ezt kell csinálnom. [...] Amíg bent voltam a segélyhelyen mégis volt társaság, kártya, sakk, újság, de itt nincs.”³⁵ „Különben nagyszerűen érzem magam, benn vagyok a segélyhelyen. Csináltunk egy pár gramofonos estét, volt pezsgő is.”³⁶

Az otthon megszokott polgári életvitel átmentésnek igyekezete további területeken is megjelenik a levelezésben, utalhatunk itt például Ladics György harctéri fotózásaira, vagy éppen a zene utálni sóvárgására, és kottavásárlásokra felszólító leveleire, esetleg a Ladics fiúk képeslapvásárlásaira, melyeknek kimondott célja a családi gyűjtemény gyarapítása volt.

³² LGY-LLNÉ.1917.09.12.

³³ LGY-LLNÉ.1917.11.16.

³⁴ LT-LLNÉ.1916.03.05.

³⁵ LT-LLNÉ.1916.03.19.

³⁶ LT-LLNÉ.1916.05.17.

Összegzés helyett

Talán az eddig leírtakból is kiviláglik, hogy a harctéri mindennapok mögött a fronton lévő katonák egyik legfontosabb törekvése az lehetett, hogy az adott körülmények között, sőt azok ellenére is megmaradjanak embernek, s minél többet megőrizzenek a békeévek normális életéből. Annál is inkább, mert a monarchia óriási hadseregében szolgálók döntő többsége – a hivatásos katonák szűkebb körét leszámítva – a háború éveiben is alapvetően megmaradt civilnek, aki a harcok szünetében igyekezett az otthoni „civil életét” a lehető legteljesebb mértékben visszacsempészni a lövészárkok világába. A Ladics fiuk levelei is leginkább a frontélet mindennapjainak erről az oldaláról mesélnek az utókornak.

IRODALOM

BIHARI Péter

- 2013 *Kérdések és válaszok az első világháborúról.* Budapest, Napvilág Kiadó.

BÓDÁN Zsolt

- 2010 „Karriertörténet a dualizmus korából” – a gyulai Ladics család. In: Dománszky Gabriella (szerk.): *A lehetőségek országa. Polgárosodás a 19. századi Magyarországon.* Győr Moson Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága, Győr. 140–147.
- 2015 „Unalmas bizony ez az élet itt árokszálláson...” Mindennapok a fronton egy gyulai polgárcsalád levelezése alapján. *Bárka.* XXIII. évf. 4. sz. 57–63.

KREUTZER Andrea

- 2005 Sajtó, könyv, könyvtár, papírellátás az első világháború idején. In: Ravasz István (szerk.): *Boldogtalan hadiidők... 1914–1918. Avagy ami a „Boldog békeidők” után következett.* Petit Real Könyvkiadó, Budapest. 268–271.

POLLMANN Ferenc

- 2004 *A frontélet mindennapjai.* In: Horváth Miklós (szerk.): *A nagy háború másik arca. A lövészárkok hétköznapijai.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 19–27.

VÖLGYESI Zoltán

- 2014 *A hátország a nagy háborúban. Az első világháború gazdasági és társadalmi hatásai Magyarországon.* Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest.

BÓDÁN, ZSOLT

A GENTLEMAN IS A GENTLEMAN EVEN IN THE HELL...

The Army as the Scene of Civil Life in the WW1
Correspondence of the Sons of a Bourgeois Family from
Gyula

This case study aims to describe how middle class people saw the weekdays of WW1 in the army with a special focus on the question of civil life, relaying on the correspondence of the Ladics family from Gyula. Based on the letters written by the two soldiers of the family, Tomas and George, it can be confirmed that behind the weekdays of the front the main ambition of the warriors was to save as much as possible from their civil life. The home packets whit full of good foods and clothes to make up the army's allowance, the methods of pastime like reading books and newspapers, playing cards, taking photographs or even having parties with champagne and gramophone etc. all served this basic ambition.